

мові, напр.: *Can I just... if you could... I just want to fix that. Thanks – Краще я візьму! Щоб не зламалась; I gotta go – На сьогодні досить.*

Ще одна функція вільного перекладу – уведення сленгових слів (зادля збагачення української мови на усіх рівнях, посилення експресивності тексту), напр.: *That was so amazing! – Це було ульотно! ; Joy, we've got a stairway coming up – У нас тут сходи намічаються.*

Нерідко вільний переклад служить для створення гумористичного ефекту. Тому на місці нейтральних англійських лексичних одиниць, українські перекладачі використовують сленг, рідковживані й ті

слова, яким притаманне емоційне забарвлення, напр.: *I saw a really hairy guy. He looked like a bear – Був тут один патлатий, він наче схожий; Just in case – Хай полежить.*

У такий спосіб український переклад не тільки якнайкраще передає зміст мультфільму, робить його цікавим, «ближчим» для глядачів, а й підвищує популярність української мови, демонструючи багатство її лексичного складу, передає різні емоційні й смислові відтінки, а також робить можливим творення нових жартів. Тож така стратегія може стати основою для подальших успішних перекладів українською.

Список літератури:

1. Горшкова В. Е. Перевод в кино: дублирование vs. субтитры (на материале фильма Люка Бессона «Ангел.А», Франция, 2005 г.) [Электронный ресурс] / В. Е. Горшкова. – Режим доступа: http://islu.ru/files/rar/2011/Professores/gorshkova/perevod_v_kino_dublirovanie_vs_subtitry.pdf (дата звернення 19.01.17). – Название с экрана.
2. Карабан В., Мейс Дж. Переклад з української мови на англійську мову: навч. пос. / Вячеслав Карабан, Джеймс Мейс. – Вінниця : Нова Книга, 2003. – 608 с.
3. Коптілов В. Теорія і практика перекладу: навч. пос. / Віктор Коптілов. – К. : Юніверс, 2003. – 280 с.
4. Корунець І. В. Вступ до перекладознавства: навч. пос. / І. В. Корунець. – Вінниця : Нова Книга, 2008. – 510 с.
5. Audiovisual Translation / edited by Jorge Díaz Cintas and Gunilla Anderman. – Hampshire : PALGRAVE MACMILLAN, 2009. – 256 p.

Алла Чутковська

Національний університет «Києво-Могилянська академія» (Київ)

ЗВЕРТАННЯ І КОМАНДИ В УКРАЇНСЬКОМУ ВІЙСЬКУ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

У дослідженні розглянуто військову лексику як частину відповідної терміносистеми. Окреслено основні етапи формування української військової термінології, тенденції її розвитку на сучасному етапі. Проаналізовано особливості військових команд, властивих національним збройним формуванням від початку ХХ століття. Досліджено форми звертань в українському війську, наголошено на потребі переглянути і впорядкувати відповідну термінологію.

Ключові слова: *військова термінологія, фразеологічність, команди, звертання.*

The study examines the military lexicon as a part of the accordant terminology. The main forming stages of Ukrainian military terminology, trends of its development today are outlined. The features of military commands used by national militias since the early twentieth century are analyzed. The forms of appeals in the Ukrainian army are studied, the need to review and organize the corresponding terminology is emphasized.

Keywords: *military terminology, idiomatic, commands, appeals.*

Українська військова лексика має давню традицію становлення. Втім, історичні умови не завжди сприяли повноцінному розвитку національної військової термінології. Періоди розквіту, пов'язані з визвольними змаганнями, чергувалися з періодами бездержавності, коли українська військова термінологія була позбавлена комунікативної відтворюваності. Як наслідок, ця терміносистема формувалася фрагментарно. Зі здобуттям державної самостійності перед військовиками та науковцями постало завдання впорядкувати військову фахову мову. Є потреба очистити її від невмотивованих кальок і покручів, спричинених русифікацією в радянській армії. Військова термінологія має бути носієм національної традиції і водночас відповідати сучасним вимогам, забезпечувати воякам максимально ефективну комунікацію.

Військова термінологія – це сукупність спеціальних найменувань, що співвідносяться з конкретними поняттями та реаліями військової сфери й утворюють відповідну терміносистему. Вона є складником національної терміносистеми, що має свої особливості формування та функціонування, зумовлені специфікою військової підмови та військової справи загалом. Склад сучасної військової термінології динамічний [6, с.18].

У військовій термінології особливо значущими є вимоги точності та однозначності. Важливими є також відповідність термінології сучасному станові науково-технічного розвитку галузі, можливість адекватно позначати нові явища позамовної дійсності [5, с. 497]. Військова термінологія повинна бути органічною складовою національної мови.

Виокремлюють сім етапів розвитку української військової термінології

(періоди Київської Русі, козацтва, XVII – XIX ст., II пол. XIX – поч. XX ст., українізації, радянзації, державної незалежності) [7, с. 75].

На сучасному етапі розвитку військової термінології можна виокремити дві тенденції. З одного боку, військова термінологія спирається на принцип «реальної мови», що була сформована в Радянському Союзі, зафіксована офіційними документами та навчальною літературою. Відчутним є її вплив на чинні статuti ЗСУ та інші джерела, вживані в українській армії. Іншою тенденцією є спроби відновлення автентичної військової термінології. Наразі її вживають молодіжні військово-патріотичні організації («Пласт», МНК), Самооборона Майдану, окремі добровольчі батальйони.

Військові команди є особливим видом стійких фразеологізмів. Високими є вимоги до однозначності команд та їх звукової будови.

Процеси впорядкування команд як системи термінів фразеологічного характеру почалося наприкінці XIX століття в Галичині у річці загального розвитку наукової і військової термінології. Важливою подією у справі кодифікації команд стало видання «Правильника піхотинців» (Львів, 1914 р.) [4]. Він був першим статутом, що зафіксував команди як систему. Визначені в ньому форми команд перейшли у пізніші видання і загалом сформували національну традицію. «Правильник» було перевидано 1918 р. в УНР, система команд у ньому майже не зазнала змін. Такі ж команди використовували в ОУН та УПА.

Абсолютна більшість команд утворені від загальноновживаних дієслів. Досить виразною є тенденція до використання наказових форм другої особи однини: «*Встань!*», «*Зійдись!*», «*Клякни!*»,

«Набий!», «Накрій!», «Огонь здержи!», «Обернись!», «Присягай!», «Простуй!», «Розступись!», «Спочинь!», «Ставай в ряд!», «Стріляй!».

Деякі команди виражені морфологічними формами іменників («Збірка!», «Позір!», «Розхід!», «Розстрільна!»), прислівників («Вперед!», «Долів!», «Свобідно!», «Гусаком!», «Кроком!», «Бігцем!»).

Ще низка команд мають складнішу структуру і вказують на напрям руху («В право (в ліво) – глянь!», «В право (в ліво) – в бік!», «В право (в ліво) – скіс!», «В право (в ліво) – чолом!»), темп («Малий крок!», «Повний крок!», «Зміни крок!», «Ріжний крок!», «Рівний крок!»). Окремі команди присвячені вправам із крісом («До стоти кріс!», «На плече кріс!», «В діл кріс!», «До стрілу кріс!»), багнетом («Багнет на кріс!», «Багнет пріч!», «На пробій багнет!»).

Система команд, що зафіксована в чинних статутах ЗСУ, ближча до радянської традиції, аніж до національної. Над вивченням і поверненням до вжитку автентичних команд працювали А. Бурячок, М. Демський та Б. Якимович. Вони оприлюднили проекти статутів для ЗСУ та видали «Російсько-український словник для військовиків», друга частина якого повністю присвячена командам [1]. Використані ними терміни подібні до вживаних у «Правильниках» і значно відрізняються від офіційно затверджених у сучасних статутах. Запропонована науковцями система команд є значним проривом у справі впорядкування військової термінології, повернення її до національної основи, очищення від наслідків політики «злиття мов». Втім, вона також потребує доповнення, перегляду, вдосконалення. Святослав Караванський аналізує форми команд зі Словника БДЯ та висловлює свої зауваження [2]. Загалом

певні здобутки у вивченні системи військових команд українська наука вже має. Але роботу над цією темою варто продовжувати, спираючись на попередні досягнення.

Офіційно затвердженою формою звертання в українській армії є форма «товаришу». Натомість форма «пане», спершу також ухвалена, тепер нормативною не є. Обидві форми звертання (і «товаришу», і «пане») властиві українській національній традиції. Їх вжиток зафіксовано і у фольклорі, і в письмових джерелах, зокрема періоду козаччини. Обидва слова мають кілька відтінків значень, що трансформувалися протягом історичного розвитку. Слово «товариш» позначало близьку людину – друга, побратима, соратника. В Радянському Союзі «товаришами» почали називати всіх, підкреслюючи тотальну належність кожного до колективу, партійного середовища. Таким чином, неформальне звертання «товаришу» стало офіційним. Саме ж значення цього слова було знівельовано, адже воно вже не вказувало на особливу прихильність, повагу до людини, яку так називали. Форма «товариш» була єдиною вживаною в радянській армії. Слово «пане» віддавна функціонувало як більш офіційна форма шанобливого звертання. До того ж, саме така форма звертання розповсюджена в інших слов'янських мовах (польській, чеській, словацькій та ін.), широко вживана в дипломатичній сфері [3, с. 134]. Її вживали і козаки (інколи – у комбінованій формі, на зразок «товаришу-пане», «пане-брате»), і січові стрільці. За радянських часів ця форма була таврована як застаріла, властива дореволюційному буржуазному ладові. Відповідно, звертання «пане» було повністю вилучене з офіційної сфери, в тому числі і з військової. Тепер, в умовах незалежної держави, є всі підстави

переглянути офіційні норми, позбутися непотрібного радянського спадку, орієнтуючись на сучасні вимоги і, разом з тим, на національні традиції.

Список літератури

1. Бурячок А., Демський М., Якимович Б. Російсько-український словник для військовиків. – К., 1995. – 384 с»
2. Караванський С. Пошук українського слова, або боротьба за національне «Я» / С. Караванський. – К. : Видавничий центр "Академія", 2001. – 233 с.
3. Поліщук Н. Пан, товариш, добродій // Культура слова. – К.: Наук. думка, 1996. – Вип. 46 – 47. – С. 132-138.
4. Правильник піхотинців. Часть I. Впоряд— К.. Накладом Вид-ва Січових стрільців, 1918.— 219 с.
5. Туровська Л. В. Екстралінгвальна обумовленість лінгвістичних процесів у термінології (на прикладі військової терміносистеми) / Туровська Л. В. // Гуманітарний вісник : Всеукраїнський зб. наук. пр. Серія : Іноземна філологія. – Черкаси, 2007. – С. 495 – 501.
6. Яремко Я. П. Формування української військової термінології [Текст] : Дис... канд. філол. наук: 10.02.02 / Яремко Ярослав Петрович ; Дрогобицький держ. педагогічний ін-т ім. І.Франка. – Дрогобич, 1997. – 164 с.
7. Яценко Н. Основні етапи становлення української військової термінології / Ніна Яценко // Українська мова. – 2007. – №3. – С. 74-79.

Олександра Шанюк

*Чернівецький торговельно-економічний інститут,
Київського національного торговельно-економічного університету (Чернівці)*

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА МОВИ СУСІДНІХ НАРОДІВ: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ ТА ВЗАЄМОВПЛИВИ

Робота присвячена визначенню взаємозв'язку і взаємовпливу української мови та мови сусідніх народів. Досліджено чимало інформації, яка розкриває витоки української мови, її зв'язок з іншими слов'янськими мовами, їх взаємовплив.

Ключові слова: українська мова, слов'янські мови, індоєвропейська мовна сім'я, праслов'янська мова, східнослов'янські мови, південно слов'янські мови.

This work is devoted to defining the relationship and mutual influence of the Ukrainian language and the language of neighboring nations. A lot of information, that reveals the origins of the Ukrainian language, her relationship with other Slavic languages, their mutual influence was studied.

Keywords: Ukrainian language, Slavic languages, Indo-European language family, Slavonic language, East Slavic languages, South Slavic languages.

Питання мови завжди було актуальне в нашій країні. Українці здавна виборюють право на існування української мови, захищають її. На сьогодні зроблено чимало досліджень щодо історії появи української мови, визначення її спільних ознак з мовами сусідніх народів, їхнього взаємовпливу.

Метою роботи є подальше визначення взаємозв'язку мов слов'янських народів та його основних

причин, а також дослідження їхнього впливу одна на одну.

Українська є мовою корінних українців, а також українців, котрі проживають за кордоном. Її зараховують до східної групи слов'янських мов, що входять до індоєвропейської мовної сім'ї.

Про красу і багатство української мови говорив видатний мовознавець І. Срезневський: «Сила людей переконана, що ця мова є однією з найбагатших мов слов'янських, що